GuyAI
מבית GOOL בגרויות

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ד, 2024
מספר השאלון: 22261
קובץ: תשובות סופיות

היסטוריה

שאלון 22261

הוראות לנבחן

נספחים: לשאלה 3 (קריקטורה)
לשאלה 5 (המנונים, דגלים)

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

היסטוריה
הוראות

מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני חלקים: חלק א (פרק ראשון, פרק שני) וחלק ב (פרק שלישי, פרק רביעי).
יש לענות סך הכול על שלוש שאלות, משני פרקים לפחות (לכל שאלה – 33⅓ נקודות).
שימו לב: אין חובה לבחור שאלות משני החלקים.

משך הבחינה: שלוש שעות וחצי ללא הפסקה.

חלק א
א. מבנה השאלון: בחלק זה שני פרקים.
פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה
פרק שני – לאומיות וציונות
שימו לב: כדי לקבל את חלק ב יש למסור למשגיחים את מחברת הבחינה ואת ספרי הלימוד של חלק א.
אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיחים.
ב. חומר עזר מותר בשימוש:
1. ספר הלימוד שאושר בנושא מלחמת העולם השנייה, טוטליטריות ושואה,
וספר הלימוד שאושר בנושא לאומיות וציונות.
הספרים יכולים להיות מסומנים במדגש (מרקר) או בעיפרון, אך בלי הערות בכתב.
אפשר לציין תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
2. עותק מודפס של כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם".

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: יש לענות בבחינה כולה סך הכול על שלוש שאלות, משני פרקים לפחות (לכל שאלה – 33⅓ נקודות).

שימו לב: אם בחרתם לענות על פחות משלוש שאלות בחלק א, יש למסור למשגיחים את מחברת הבחינה, את ספרי הלימוד ואת העותק שבו כותרות יחידות ההוראה "איך יכול אדם" ולקבל את חלק ב של השאלון ומחברת בחינה נוספת.

אין לחזור לחלק א לאחר מסירת מחברת הבחינה למשגיחים.

חלק ב

הוראות

א. מבנה השאלון: בחלק זה שני פרקים.

פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל

פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל

שימו לב: אם לא עניתם על שלוש שאלות בחלק א – יש לבחור שאלה/שאלות מחלק ב (סך הכול – שלוש שאלות בבחינה כולה).

ב. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

בהצלחה!

תשובות סופיות

חלק א – פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה

שאלה 1

א. שני נימוקים להתנגדות (לדמוקרטיה ו/או לקומוניזם), למשל:
דמוקרטיה – ערכיה (זכויות אדם, הכרעת הרוב, שוויון, שלטון העם) סותרים את האידאולוגיה הנאצית; אצל הנאצים הפרט משרת את המדינה והאומה, ובדמוקרטיה המדינה משרתת את הפרט; עקרון המנהיג (הפיהרר מכריע, קובע את החוק ונמצא מעליו) מול הכרעת הרוב ונציגי העם בפרלמנט; היררכיה של גזעים מול שוויון.
קומוניזם – מאבק המעמדות ושוויון סותרים את תורת הגזע וההיררכיה; סולידריות בין העמים מול מאבק בין העמים; הקומוניזם נתפס כמכשול בפני "הסדר החדש", כמפלג את האומה וכרעיון "יהודי" המסכן את העולם.
מקור מספר הלימוד המבטא את היישום בשנים 1933–1934 (למשל "חוק ההסמכה" ממרץ 1933), עם הסבר כיצד הוא מבטא את ביטול הדמוקרטיה ו/או את דיכוי הקומוניסטים.

ב. מקור 1 – המניע: הסדרת היחסים בין הגרמנים ליהודים כשני עמים שונים ונפרדים (ליהודים ניתנים חיים לאומיים עצמיים, בלי זכויות אזרח גרמניות).
מקור 2 – המניע: הגנה על הגזע הארי ועל המדינה הגרמנית מפני הסכנה של ההשפעה היהודית ושל העירוב הגזעי ("גרמני" הוא עניין של דם).
סיבה להבדל – זהות הדובר והנמענים: מקור 1 – עורך סוכנות הידיעות הגרמנית, בהודעה לעיתונות שמיועדת גם לדעת הקהל בעולם, ולכן ניסוח מתון שמסתיר את הגזענות; מקור 2 – בכיר במשרד המשפטים בהרצאה בפני מדענים גרמנים במוסד גרמני, ולכן ביטוי גלוי של התפיסה הגזענית־האנטישמית.
דוגמה מחוקי נירנברג: חוק אזרחות הרייך – רק בעל דם גרמני הוא אזרח, ולכן היהודים אינם אזרחים ("גרמני" הוא עניין של דם); או החוק להגנת הדם הגרמני – איסור נישואי תערובת ויחסי אישות בין יהודים לגרמנים, ואיסור העסקת עוזרות בית גרמניות מתחת לגיל 45 בבתים יהודיים (הגנה מפני "בגידה גזעית").

שאלה 2

א. שני צעדים בתחומים שונים, כל אחד עם הסבר כיצד ערער את בסיס הקיום, למשל:
כלכלה – החרמה וחיסול של מפעלים ועסקים יהודיים, פיטורי עובדים יהודים, הקפאת חשבונות בנק והגבלת הכסף המזומן, הטלת קנסות;
חינוך, תרבות ודת – סגירת מוסדות חינוך, איסור תפילה בציבור ושחיטה כשרה, עבודה בשבתות ובחגים, שרפת בתי כנסת;
עקירה וגירוש – גירושים המוניים מאזורים שונים בפולין (מן השטחים שסופחו לרייך אל הגנרלגוברנמן);
בידוד – חובת סרט לבן עם מגן דוד או טלאי צהוב, סימון חנויות, השפלות פומביות;
ביטחון אישי – השפלה, אלימות, חטיפות לעבודות כפייה, רצח ספונטני; הגבלת חופש התנועה.
מקור מספר הלימוד שמדגים צעד כזה ומנמק את הטענה.

ב. טענת גנס: יש לקיים גטו יצרני שבו עובדים יהודים רבים ככל האפשר – זהו הכרח קיומי ואמצעי לשרוד ("הצלה באמצעות עבודה").
נימוק מן הקטע (אחד): התרומה הכלכלית לגרמניה במלחמה מרחיקה את חיסול הגטו ונותנת זמן עד סוף המלחמה ("העננים... מתחילים להתפזר, ובנדון זה משפיעים רק גורמים כלכליים"); או – יש להוכיח לגרמנים שהיהודים מועילים ואין להם תחליף ("הרינו דווקא מועילים מאוד ואין למצוא לנו תחליף").
נימוק על פי מה שלמדתם (אחד): העבודה מספקת מקור מחיה ותעסוקה; מקלה על המצוקה (כרטיס עבודה מזכה במנת מזון נוספת ובשכר); מעניקה שגרה ועוגן נפשי.
טיעון נגדי: אין לקיים גטו יצרני, כי הוא משרת את הנאצים ואינו מבטיח הצלה. נימוק: המפעלים תורמים למאמץ המלחמתי של האויב; העבודה שוחקת את העובדים; הנאצים מתכננים להשמיד את כל היהודים ויחסלו את הגטו כשיחפצו; במקום לעבוד יש להתכונן למרד.

שאלה 3

א. המצב: בדצמבר 1942 חל מפנה במלחמה – בעלות הברית החלו לבלום את גרמניה בחזית צפון אפריקה ובחזית המזרחית (ברית המועצות); גרמניה נמצאת בלחץ משני צדדים.
שני רכיבים, למשל: הכותרת "רוּחַ־פְּרָצִים" – רוח חזקה משני צדדים; הרוח נושבת מן החלון של ברית המועצות (נוף מושלג, CCCP – החורף הרוסי) אל החלון של צפון אפריקה (דקלים, מדבר); היטלר רוכן על השולחן ומנסה להחזיק את המסמכים מול הרוח; תוכניות המלחמה ("PLAN") מתעופפות לרצפה – שיבוש התוכניות; תמונת היטלר המתנדנדת – התערערות מעמדו.
שתי עובדות: אל־עלמיין (23 באוקטובר 1942) ונחיתת בעלות הברית במרוקו ובאלג'יריה ("מבצע לפיד", 8 בנובמבר 1942); מתקפת הנגד הסובייטית בסטלינגרד (19 בנובמבר 1942) וכיתור הארמייה השישית; השפעת החורף הרוסי; מתחים בין היטלר למפקדיו.

ב. שני קשיים, למשל: סכנת חיים לעוזר ולבני משפחתו (עונש מוות על הסתרת יהודים); הלשנות, איומים וסחטנות של שכנים ושל משתפי פעולה; קושי של מי שעבד בשירות הציבורי – סכנה לקריירה ולפרנסה, פעולה בניגוד להוראות השלטון; קשיים מעשיים של המסתירים – מקום מסתור, מזון בתנאי מחסור וקיצוב, טיפול רפואי, ביגוד.
מקור מספר הלימוד המדגים דפוס אחר – עמידה מן הצד (אדישות) או שיתוף פעולה עם הנאצים – והסבר כיצד המקור מדגים אותו.

חלק א – פרק שני – לאומיות וציונות

שאלה 4

א. אירוע פוליטי (אחד): המהפכה הצרפתית (או האמריקנית) – הפיצה את רעיונות ההשכלה (ריבונות העם, זכות להגדרה עצמית) ושימשה השראה לתנועות לאומיות; או כיבושי נפוליאון – הפיצו את רעיונות המהפכה, ובד בבד עוררו את הרגש הלאומי של העמים הנכבשים שראו בו כובש זר.
שינוי כלכלי־חברתי (אחד): העיור והתיעוש – יצרו צורך בליכוד ובגיבוש חברתי של המוני פועלים שעברו לערים, והלאומיות נתנה לכך מענה; או התפתחות התחבורה, הדפוס ואמצעי התקשורת – אפשרו להפיץ רעיונות במהירות ולגייס המונים.
מקור מספר הלימוד שבו בא לידי ביטוי גורם אחר (למשל הרומנטיקה – "נאומים אל האומה הגרמנית" של פיכטה), עם הסבר כיצד הגורם בא לידי ביטוי במקור.

ב. שניים מן הגורמים, עם ציטוט:
התעוררות הלאומיות / השפעת רעיונות ההשכלה (הזכות להגדרה עצמית) – השאיפה של העם היהודי להיות חופשי ועצמאי ככל העמים: "בשאיפה לחיים יהודיים חדשים וטובים יותר", "לחיים יהודיים נורמליים", "להיות אדונים לעצמנו", "לחיות כאנשים חופשיים בארץ חופשית שלנו".
אכזבה מן האמנציפציה – כישלון ההשתלבות: "היהודי ייחשב כמין סרח עודף [תוספת מיותרת] לאחרים... בלתי רצוי"; הפתרון – קיום לאומי חופשי בכבוד ובשוויון.
התגברות האנטישמיות – "מרוסיה... מנגנון מודרני ומושלם ביותר כדי לשבור את גופם ואת נפשם של היהודים", "הדבר הנקרא אנטישמיות".
הגורם החשוב יותר לטענת ויצמן: התעוררות הלאומיות – הרצון לחיות ככל העמים במסגרת לאומית חופשית משלהם.
הנימוק: רק מסגרת לאומית בארץ משלהם תבטיח שהיהודים יזכו לשוויון ויוכלו לחיות בחירות ובכבוד בין העמים (ואף לתרום לקדמה); האנטישמיות אינה מפחידה אותם – הם "איננו מתייראים [פוחדים] כל כך מפני הדבר הנקרא אנטישמיות" ממנה.

שאלה 5

א. מאפיינים מלכדים (3): מאפיינים תרבותיים משותפים – שפה, דת, מנהגים, מסורות וסמלים; עבר משותף (היסטוריה); זיקה לטריטוריה שבה רואים מולדת; מטרה משותפת – הרצון לחיות יחד במסגרת מדינית־לאומית.
שניים בשני ההמנונים: עבר משותף – "עצמותיהם הקדושות של היוונים", "מותם של היוונים העתיקים", "גבורת קדם" / "הַתִּקְוָה בַּת שְׁנוֹת אַלְפַּיִם", "קֶדֶם", ירושלים; זיקה לטריטוריה – "המבע שסוקר את הארץ בכוח" / "וּלְפַאֲתֵי מִזְרָח, קֶדְמָה, עַיִן לְצִיּוֹן צוֹפִיָּה", "לִהְיוֹת עַם חָפְשִׁי בְּאַרְצֵנוּ, אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם"; מטרה משותפת – "האח, הו האח, חירות!" / "לִהְיוֹת עַם חָפְשִׁי בְּאַרְצֵנוּ"; שפה משותפת – ההמנון ביוונית / בעברית.
מאפיין בשני הדגלים: דת משותפת – הצלב בדגל יוון (הנצרות האורתודוקסית); בדגל ישראל – פסים כחולים על רקע לבן כמו הטלית, ומגן דוד – סמל יהודי.

ב. שניים מן האמצעים, עם פעולות:
יישוב ארץ־ישראל ביהודים עובדי אדמה, בעלי מלאכה ועוסקים במשלח יד – הקמת המשרד הארץ־ישראלי (1908, רופין), חוות כנרת להכשרה חקלאית, קבוצת דגניה (1910), הקרן הקיימת לישראל (1901) לרכישת קרקעות, עליית התימנים;
ארגון היהדות כולה וליכודה – הקמת אגודות ציוניות באירופה ובארצות אגן הים התיכון, תנועות נוער, אגודות ספורט, "חדרים מתוקנים" ובתי ספר עבריים, ספרים וכתבי עת בעברית;
הגברת הרגש וההכרה הלאומית – כינוס הקונגרסים, החייאת השפה, "השקל" הציוני;
פעולות הכנה להשגת הסכמת הממשלות – פעילותו המדינית של הרצל (הקיסר הגרמני, הסולטן, בריטניה) להשגת צ'רטר.
מקור מספר הלימוד המדגים כיצד פעלו לקידום האמצעים.

שאלה 6

א. שניים מן המאפיינים / דפוסי הפעילות, עם ציטוט:
טיפוח תודעה לאומית – פנייה אל הרגש הלאומי: "שנדע לפנות לאינסטינקטים [חושים טבעיים] האמיתיים ולנטיות של הלב האיטלקי";
פעילות פוליטית להקמת מדינה לאומית – הקמת תנועה פוליטית ששואפת לשנות את המציאות: "הגיתי את רעיון ההתאגדות של איטליה הצעירה", "ראיתי בעיני רוחי את איטליה הקמה לתחייה";
מנהיגות מזן חדש – מנהיגים כריזמטיים ומשכילים, שגייסו צעירים ונשענו על ההמונים: "היינו מועטים, צעירים, בעלי אמצעים מוגבלים... שכל כוחם הוא בתעצומת אמונתם ורצונם".
הדת – תנועה אחת, למשל: איטליה – עיכבה: האפיפיור שלט במדינת האפיפיור והתנגד לאיחוד (רומא סופחה רק ב־1870); יוון – עיכבה: התנגדות ראשי הכנסייה האורתודוקסית לתנועה ולמאבק; סייעה: כמרים זוטרים תמכו, והנצרות האורתודוקסית שימשה גורם מאחד מול העות'מאנים המוסלמים; פולין – סייעה: השייכות לכנסייה הקתולית איחדה מול רוסיה, והכמורה תמכה במאבק; גרמניה – עיכבה: הפיצול בין צפון פרוטסטנטי לדרום קתולי הקשה על האיחוד בהובלת פרוסיה.

ב. השפעת הדת (אחת מן האפשרויות):
סיוע – הדת היוותה בסיס תרבותי מאחד ומלכד, ועל בסיס הזהות הדתית המשותפת נוצרה זהות לאומית; הלאומיות היהודית אימצה ממנה סמלים, ביטויים, פסוקים, חגים וטקסים (הקונגרס הציוני הראשון נפתח בברכת "שהחיינו"); רבנים שראו בציונות כלי לשמירת היהדות ולמניעת התבוללות ואף אמצעי להגשמת שיבת ציון – תמכו בה.
עיכוב – רבים מן הרבנים והקהילות הדתיות ראו בציונות רעיון זר ומודרני, כפירה המנוגדת לדת, וגרסו שיש להישאר בגולה עד בוא המשיח.
מקור מספר הלימוד על גורם אחר שהשפיע על התפתחות היישוב בשנים 1881–1914 (למשל מדיניות השלטון העות'מאני, הברון רוטשילד, ההסתדרות הציונית), עם הסבר כיצד ההשפעה באה בו לידי ביטוי.

חלק ב – פרק שלישי – המאבק על הקמת מדינת ישראל

שאלה 7

א. מאפיינים שבאים לידי ביטוי בקטע (2), למשל: (1) מלחמה בשני שלבים – בשלב השני, מ־15 במאי 1948, מלחמה בין מדינות ופלישת צבאות סדירים: "מופיעים מטוסים מצריים בשמי הנגב", "צבא רגלי משוריין מתקיף את יד מרדכי", "הדרך לנגב מנותקת". (2) היעדר הבחנה בין חזית לעורף: היישובים הם קו החזית והאזרחים נפגעים – "ישבנו לאכול ארוחת צוהריים בחדר האוכל, פתאום נפלו שני פגזים", "שכל אחד ירוץ לעמדתו", "כל העם חזית". (3) מטרות העל: צבאות ערב – לחסל את המדינה ("להניף דגל לבן, למסור את כל התחמושת", "הלכו בעקיפה לתל אביב"); היישוב – להגן על המדינה שקמה, מלחמת קיום ("לכם אין לאן ללכת, לנו יש", "להחזיק מעמד נגד כל העולם"). (4) נתוני פתיחה קשים לצד הישראלי: מטוסים, שריון ותותחים מול יישובים מבודדים.
מאפיין נוסף: מקומה המרכזי של המלחמה בהתפתחות הסכסוך הערבי־ישראלי; ניצחון ישראלי במחיר כבד (כ־6,000 הרוגים).

ב. חשיבות הקמת צה"ל (3): אפשרה מעבר מגיוס מבוסס התנדבות לגיוס חובה והגדלת הכוח הצבאי – חיוני מול צבאות ערב; פלישת צבאות סדירים חייבה צבא אחד, מאוחד ומאורגן, הפועל על פי קו מוסכם, במקום כמה מחתרות שפעלו בנפרד; ריכוז כל ענייני הביטחון בידי רשות ממלכתית אחת ולא בידי גופים מפלגתיים; מניעת התחזקות המחתרות כ"צבאות פרטיים" של מפלגות.
מדוע הצטרפו הדרוזים (3): ההישגים הצבאיים של צה"ל וההערכה שהיהודים ינצחו; שיתוף פעולה ויחסי שכנות טובים עם יהודים בעבר (שנות ה־30); תמיכת נכבדי העדה וראשי המשפחות; הרצון להגן על כפריהם; דרוזים שעברו מן הגבול ("צבא ההצלה") מסיבות אישיות.
דוגמה: לוחמים דרוזים סופחו כפלוגה לחטיבה 9 (עודד) ולקחו חלק בהישגים בחזית הצפונית ובמבצע חירם; או: הצ'רקסים מכפר כמא ומריחאניה שיתפו פעולה עם ההגנה בכיבוש הגליל התחתון, ולחמו בצה"ל במבצע דקל; במבצע חירם הוביל כוח חלוץ של צ'רקסים כדי לחלץ את ריחאניה.

שאלה 8

א. בחירה בתחום אחד ונימוק בשתי עובדות.
מאבק צבאי: הטריד והתיש את בריטניה – הצבת כ־100,000 אנשי ביטחון בארץ, הוצאות כבדות בזמן שבריטניה נזקקה למשאבים לשיקום; ביקורת פנימית בבריטניה; הבריטים עסקו בשמירה על עצמם, והמאבק נתפס כחסר סוף; פגיעה במורל החיילים; הד תקשורתי לפעולות (פיצוץ מלון המלך דוד, הגשרים, פריצת כלא עכו, פרשת הסרג'נטים) שסייע להבין שעדיף לעזוב.
העפלה: עוררה דעת קהל עולמית בלתי אוהדת לבריטניה (יחס לניצולי שואה); זכתה לתמיכה בציבור הבריטי (מאבק לא אלים); הייתה מרכז המחלוקת בין בריטניה לארצות הברית (דרישת טרומן ל־100,000), ובריטניה התלויה בארצות הברית לא יכלה לעמוד בלחץ – השפיעה על ההחלטה להעביר את השאלה לאו"ם; ליכדה את כל היישוב ואת העם היהודי; ועדת אונסקו"פ ראתה את פרשת אקסודוס (יולי 1947).

ב. מטרות (3): הרחבת אזורי ההתיישבות לקראת הכרעה על גבולות המדינה העתידה; רכישת קרקעות במקומות שבהם ההתיישבות הייתה דלילה, ליצירת רצף התיישבותי; חיזוק אזורי הגבול; מאבק נגד מדיניות בריטניה בנושא הקרקעות ("הספר הלבן", חוקי הקרקעות 1940).
פעולה ומימוש שתי מטרות, למשל: הקמת 11 הנקודות בנגב (מוצאי יום הכיפורים, אוקטובר 1946) – כדי להשפיע על גבולות המדינה ולהבטיח שהנגב יישאר בתחומה; היישובים חיזקו את גבול הדרום והפכו לקו ההגנה מפני הפלישה המצרית; או: הקמת בירייה – המתיישבים חזרו כל פעם מחדש – מאבק במדיניות בריטניה וחיזוק גבול הצפון; או: יישובים סמוך לגוש עציון; או: רכישת קרקעות בידי קק"ל – רצף התיישבותי והרחבת אזורים.

שאלה 9

א. עמדה: תמיכה בתוכנית החלוקה. נימוקים: התוכנית מכירה בזכות היישוב להקים מדינה יהודית ריבונית ועצמאית בארץ־ישראל; היא מעניקה למדינה היהודית את רוב שטח ארץ־ישראל המנדטורית, כולל רוב מישור החוף, הגליל והנגב; רוב היישובים היהודיים נמצאים בשטחה; יש להקים מדינה מייד כדי לתת מענה ליהודים המבקשים לעלות ממחנות העקורים באירופה ומארצות שבהן מצבם מתדרדר.
עמדה: התנגדות לתוכנית החלוקה. נימוקים: הפרדת ירושלים מן המדינה היהודית והגדרתה כאזור בין־לאומי; גבולות בעייתיים מבחינה צבאית; יישובים יהודיים רבים כלולים בשטח המדינה הערבית; הגליל המערבי לא נכלל במדינה היהודית; המדינה תהיה מורכבת משטח צר וצפוף באוכלוסין וממדבר, ולא תוכל לקלוט את היהודים הרבים בגלות.

ב. עמדה: להכריז על הקמת המדינה ביום ה' באייר תש"ח (14 במאי 1948, עם סיום המנדט). נימוקים: הצורך למלא את החלל השלטוני שייווצר עם סיום המנדט הבריטי ב־15 במאי 1948; החשש שברית המועצות עלולה לסגת מתמיכתה, ודחיית ההכרזה תהיה החמצה לדורות; מוכנות היישוב לעצמאות – מוסדות לאומיים, תשתית כלכלית, כוח צבאי, מערך שירותים; אם יפלשו צבאות ערב תהיה זו פלישה למדינה עצמאית וריבונית, והדבר יקל על גיוס דעת הקהל העולמית; מדינה ריבונית תוכל להנהיג גיוס חובה, לפתוח את השערים לעלייה ולהטיל מיסי חובה למימון המלחמה.
עמדה: לדחות את ההכרזה למועד אחר. נימוקים: הידיעה שצפויה התקפה משולבת של צבאות ערב והחשש שהמדינה לא תוכל לעמוד בה; לחץ מחלקת המדינה של ארצות הברית לדחות את ההכרזה ולאמץ שלטון נאמנות, ואיום באמברגו על משלוחי נשק ובהעברת כספים מיהודי ארצות הברית; חשש מעמדת האו"ם ומהטלת סנקציות; מידע על כוונת עבדאללה מלך ירדן לסגת מהחלטתו שלא להצטרף לפלישה.

חלק ב – פרק רביעי – סוגיות נבחרות בתולדות מדינת ישראל

שאלה 10

א. גורם אידאולוגי: התפתחות רעיון הלאומיות; התנגדות אידאולוגית של שתי מעצמות העל (ארצות הברית ובריתן המועצות) לקולוניאליזם המסורתי; התנגדות לקולוניאליזם בדעת הקהל בעולם.
גורם כלכלי: משבר כלכלי בבריטניה ובצרפת לאחר מלחמת העולם השנייה; ירידה ברווחיות המושבות.
גורם פוליטי: שינוי ביחסי הכוחות בעולם והשפעת "המלחמה הקרה"; המאבק של התנועות הלאומיות בארצות שהיו תחת שלטון קולוניאלי; השפעת האו"ם; הקמת "הליגה הערבית"; השפעת מלחמת העולם השנייה על אזרחי הקולוניות.
מאפיין (1): תהליך מורכב והדרגתי; המעצמות ניסו לשמור על האינטרסים שלהן; המזרח התיכון הקדים את צפון אפריקה; מאבק לאומי קלאסי; הבדל בין עמים שחיו תחת שלטון בריטי לבין אלו שחיו תחת שלטון צרפתי.

ב. גורמים על פי המקור: השפעת מלחמת העצמאות / הקמת מדינת ישראל – תקוות הקהילה נכזבו: "כי פרוץ המלחמה [מלחמת העצמאות] לא ישפיע על קיומה", "בגלל המלחמה הזאת נפגעה הקהילה", "הסתבר כי הפסקת הקרבות לא שמה קץ [סוף] לסבלותיה של הקהילה"; התגברות הלאומיות הערבית / הפאן־ערביות – המצב לא השתפר עם סיום המלחמה וההגבלות נמשכו, אף שהקהילה דבקה "בארץ הזאת ובנאמנות ללא רבב" – "המצור סביבה נמשך".
גורמים נוספים: תהליך הדה־קולוניזציה; החלטות הוועדה המדינית של הליגה הערבית (יוני 1946, ספטמבר 1947) לפגוע ביהודים (שלילת אזרחות, החרמת רכוש); השפעת מלחמת סיני ומלחמת ששת הימים (הידרדרות במצרים, פרעות בלוב 1967).
דרכי תגובה: על פי המקור – להישאר בארצם מתוך נאמנות: "ממלאת את חובתה תוך דבקות בחוקים ונאמנות לארץ", "נאמנות למולדתם העיראקית ודבקות בכתר ההאשמי האהוב". דרך נוספת: הגירה למדינות שונות או עלייה למדינת ישראל.

שאלה 11

א. מארצות האסלאם (2): הקמת המדינה – הרצון להיות שותף בבנייתה (כמיהה דתית־משיחית לציון); התעצמות הסכסוך הערבי־ישראלי – יחס עוין והתפרצויות אלימות נגד יהודים בארצות ערב משום שזוהו עם הציונות; יחס עוין ליהודים בצפון אפריקה בעקבות הדה־קולוניזציה (היהודים נחשבו בעלי ברית של השלטון הקולוניאלי).
מאירופה (1): פליטי השואה במחנות העקורים חיפשו מקלט בישראל; השפעת מרידות, תסיסות אנטי־קומוניסטיות, מצוקה כלכלית ואנטישמיות בארצות מזרח אירופה.
תרומה (2): בתחום ההתיישבות – שינוי פריסת ההתיישבות (גם באזור ההר ובנגב), עיירות פיתוח, חיזוק ההתיישבות החקלאית, יישובי שרשרת הביטחון; בתחום הדמוגרפי – הכפלת האוכלוסייה; מימוש חזונה של התנועה הציונית – ישראל מרכז חיי העם היהודי; בתחום התרבות – פלורליזם ותרבות ישראלית עשירה ומגוונת.

ב. פתרונות (2): מציאת פתרונות דיור זמניים – ניצול מחנות הצבא הבריטי שפונו, בתים נטושים בערים המעורבות, הקמת מעברות; חיסול הדרגתי של המעברות ובניית שיכוני קבע בערים, חלק מהמעברות הפכו לעיירות פיתוח ואחרות לשכונות בערים; יישובי שרשרת הביטחון; הקמת חבלי התיישבות ובהם מרכז עירוני וסביבו התיישבות כפרית (חבל לכיש); הקמת עיירות פיתוח (יותר מ־30 בשני העשורים הראשונים).
קושי נוסף, למשל: תנאי המעברה היו קשים והשהות בה נמשכה זמן רב; בעיירות הפיתוח לא הייתה תעסוקה מספקת ואוכלוסייתן לא הייתה מבוססת – מצוקה כלכלית, וריחוק מן המרכז עיכב ניידות חברתית; מושבי עולים מרוחקים מן הערים – פערים חברתיים וכלכליים; שכונות זמניות בערים הפכו לשכונות מצוקה (אירועי ואדי סאליב); הכוונת העולים בלי להתחשב בשאיפותיהם – תחושת חוסר ברירה וקשיים בהשתלבות.

נכתב ונבדק על ידי צוותי GOOL בגרויות ו-GuyAI · www.guyai.co.il

שאלה 12

א. מלחמת ששת הימים: פתחה מדינת ישראל. מניעים: פעולות נאצר שהפרו את הסכמי 1957 – ריכוז כוחות מצריים בסיני, סגירת מצרי טיראן ופינוי כוח האו"ם מסיני; מלחמת התעמולה של נאצר נגד ישראל והאיומים להשמידה; הסכם ההגנה בין מצרים לסוריה (נובמבר 1966) ובין מצרים לירדן (מאי 1967); כישלון הניסיונות הדיפלומטיים לסיים את המשבר; ממשלת ישראל החליטה להנחית מכת מנע. השפעה: השמדת חיל האוויר המצרי והפריצה המהירה והמפתיעה של כוחות צה"ל בסיני הובילו להתמוטטות שרשרת הפיקוד המצרי, לנסיגה ומנוסה של כוחות מצריים לעבר התעלה, ואפשרו לצה"ל לכבוש את חצי האי סיני תוך כמה ימים.
מלחמת יום הכיפורים: פתחו סוריה ומצרים. מניעים: לשקם את כבודן אחרי מלחמת ששת הימים; להשיב את השטחים (רמת הגולן, חצי האי סיני); מצרים ראתה במלחמה אמצעי לפתיחת תהליך מדיני שיביא לנסיגת ישראל מסיני אחרי שיוזמותיה להסדר נדחו. השפעה: גיוס מאוחר ונוהל בחיפזון, והכוחות הסדירים לא החזיקו מעמד – יתרון ברור למדינות ערב; מספר גדול של נפגעים בשעות הראשונות; בלבול ומבוכה בפיקוד העליון ובדרג המדיני; בחזית הצפון צה"ל והיישובים לא היו ערוכים, ופונו אזרחים; הצבא המצרי צלח את התעלה והצבא הסורי חדר לגזרה הדרומית ברמת הגולן.

ב. מלחמת ששת הימים: חברתי ופוליטי – מעבר מחרדה קיומית להרגשת ביטחון ועוצמה; התחיל ויכוח בחברה הישראלית בנוגע לשטחים שנכבשו ובנוגע לפלסטינים; גידול ניכר בהיקף העלייה. מדינות ערב – הגברת התמיכה באש"ף ודרישה להקמת מדינה פלסטינית; ועידת חרטום – "שלושת הלאווים"; מלחמת ההתשה בגבול ישראל–מצרים (כשנה וחצי); ניסיונות להסדר עם מצרים לא צלחו; ירדן קלטה פליטים פלסטינים, ארגוני מחבלים פעלו נגד ישראל משטחה והחל מאבק בין ירדן למחבלים. מעצמות – ניתוק היחסים עם ברית המועצות; חיזוק היחסים עם ארצות הברית.
מלחמת יום הכיפורים: חברתי ופוליטי – התערערות תחושת הביטחון והאמונה בתפיסת הביטחון, התערערות האמון באנשי ציבור, בצבא ובדרג הפוליטי, ביקורת ציבורית; ועדת חקירה ממלכתית (ועדת אגרנט); תנועות מחאה וקריאה להתפטרות הממשלה; התפטרות ממשלת גולדה מאיר (אפריל 1974), ושר הביטחון משה דיין לא נכלל בממשלה שאחריה; הביקורת סללה את הדרך למהפך 1977; הקמת "גוש אמונים" ו"שלום עכשיו". מדינות ערב – סוריה: קו נוקשה, תמיכה במחבלים מלבנון אך שקט בגבול; מצרים: הפרדת כוחות והסדר ביניים, ביקור סאדאת (1977), הסכם קמפ דייוויד והסכם השלום. מעצמות – הידוק הקשרים עם ארצות הברית והתחזקות התלות בה.

כל הבגרויות בהיסטוריה עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/history